

L'Odalisque romaine (Marietta) (1843), de Camille Corot. Oli sobre tela. Museu del Petit Palau, Ginebra.

El sexe al segle XIX

La societat balear de final del segle XIX vivia intensament el sexe, com qualsevol altra a qualsevol època històrica. No pareix lògic d'esperar que hi hagi cap societat, ara o en qualsevol altre temps, que no visqui el sexe intensament, encara que —això sí— el visqui d'amagat si la ideologia que hi impera considera les lliures relacions físiques entre cossos humans quelcom pecaminós i a extirpar. Aquesta pretensió era justament la que tenia el catolicisme i la decadent classe dirigent de l'època de la Restauració. No era pas gens estrany. De fet, el conservadorisme social envers el sexe era la norma a gairebé tot occident en aquell moment. Eren els temps de l'esplendor de la societat victoriana anglesa que, d'alguna manera, influïa considerablement en el comportament social de tot Europa i

Malgrat que la societat balear de final del XIX és considerada molt conservadora, i ho era, també vivia intensament el sexe.

dels Estats Units, si més no. En general, en aquell temps el sexe fora del canònic matrimoni era considerat una aberració social.

Però, com que quan la carn tira l'ésser humà peca, la hipocresia era la norma habitual. Les classes dirigents i l'opressió moral religiosa —catòlica o, en general, cristiana, segons els països— preteni-

en viure en una societat lliure de pecats carnals. Ara bé, per sota de la suposició, bullien cossos que es desitjaven i el pecat era habitual. La hipocresia esdevenia la norma de funcionament amb relació al sexe. Hom el negava formalment, existia la prostitució legalment i era practicat efectivament tant com es podia. Com sempre i pertot.

Cap país de l'Europa d'aleshores no podia defugir aquesta hipocresia. Tampoc els Països Catalans. Així, la manera com es vivia el sexe a les Balears a final del segle XIX no podia ser gaire diferent —de fet, amb tota seguretat no ho era gens— de com es vivia al País Valencià i al Principat de Catalunya, però la investigació directa d'aquest setmanari s'ha fet a través de la premsa balear i, per tant, aquesta crònica sexual vuitcentista es limita a les estretes fronteres de la societat que habitava l'arxipèlag en aquells moments.

Tapat. Si una paraula caracteritza el sexe de final del XIX a la societat balear és *tapat*. Hom el volia tapar tant com

fos possible. No volia ser vist enlloc. Però existia. La importància social de la gojosa pràctica es pot endevinar a través de la premsa coetània. Una referència important ens la dóna l'abundància als diaris de l'època d'anuncis per a tractar les malalties de transmissió sexual. "Lencorrea (flujo blanco). Se cura pronto y radicalmente por medio de las acreditadísimas Píldoras de Inola Helenium", deia un dels molts anuncis d'aquesta mena inserit a *La Última Hora*. És difícil de casar això amb tot allò que deia la premsa catòlica ultra-conservadora, segons la qual el sexe fora del matrimoni era inexistent. Més aviat passava que el recurs a la prostitució era tan estès que les infeccions venèries afectaven molta gent. D'aquí ve l'èxit de les publicitats de tota mena de potingues suposadament químiques per a guarir-les. El problema era que la majoria dels anuncis no passaven de ser una ensarronada total i absoluta perquè, anat molt bé, els productes eren innocus, i anant malament tenien qui-sap-los –i mals– efectes secundaris. Però no passava res, perquè l'autoritat mai no perseguia aquest frau. *La Revista Balear de Ciencias Médicas* critica sovint la deixadesa de l'administració que permetia que nombrosos suposats medicaments –de tota mena– fossin comercialitzats per gent sense escrúpols: regeneradors capil·lars, pastilles que guarien tota mena de malalties... Sovintejavem els productes *miraculosos* que a vegades tenien conseqüències desastroses en la salut dels qui en preniem, però a l'autoritat tant li era.

Tornant al sexe, és la premsa que ens permet d'imaginar com es vivia en aquella societat que el negava. Malgrat que les referències publicades són sempre petites –els entrefilets que publicaven els diaris– i indirectes, des de l'abundància que hi ha es pot anar teixint, com ha fet aquest setmanari, un panorama general que indica que el sexe es vivia intensament, malgrat la voluntat de tancar-lo.

Carnaval sexual. Les festes de carnaval i màscares de la classe alta eren lloades ensucradament per la premsa. Res, ni el·lípticament, no es publica que pugui fer suposar cap relació amb el sexe. Tot canvia, però, quan es tracta de criticar els excessos del carnaval popu-

Julius LeBlanc Stewart, conegut pels seus nus, va retratar també costums diversos del tombant de segle XX, com en aquest quadre, *The Ball*.

lar. Aquest sí que era clarament fustigat pels diaris més conservadors perquè era excusa per al pecat de la carn. Ens ho conta per exemple el diari catòlic *El Ancora*, el 21 de febrer del 1898, quan, sota el títol "Mascaritas, ¿eh?", assegura que amb la màscara "compra la niña modesta el derecho de parecer durante cinco o seis semanas descarada cortesana [...] o tal o cual madre ya entrada en años y aún no en seso el placer de pasar todavía por verde". El diari clama perquè les dones "no se expongan al sonro-

jo y a la vergüenza de ciertas libertades [...] que ¡ójiganme los cándidos! Llegan hasta la más desenfadada lujuria". D'una manera no tan flamígera, el més moderat *El Liberal Palmesano* deia el 21 de febrer del 1989 que el carnaval és per a les dones el moment d'esplaiar-se amb relació al sexe masculí: "Si le está vedado buscarse la compañía de un hombre [...] el resto del año, ¿cómo no hacerlo estos días?"

La hipocresia arribava al punt que després d'allò que la premsa en deia

Com es desprenien dels fetus morts

El diari *La Última Hora* publicava el 20 de setembre del 1899 que un pare havia tingut la desgràcia de veure morir el seu fill acabat de néixer. Com que no tenia doblers, va fer allò que el diari diu que era habitual en aquests casos entre la gent pobre. Després dels oficis catòlics mortuoris, lliurà el cadàver a un carreter perquè el dugués a la fossa comuna del cementiri i hi fos enterrat sense més cerimònies ni cap protocol. La vida era ben dura, aleshores. El carreter se n'hi anà, però a mig camí un company li oferí una altra feina, l'acceptà i s'oblidà del ninot mort. El company li agafà el carro per a tornar a Palma i quan volgué entrar per la porta de la murada anomenada de Jesús, els agents de consums –que cobraven els impostos a les mercaderies que entraven a Palma– escorcollaren el vehicle i hi trobaren el cadàver. Denunciaren el carreter i son pare, i el diari assegura que l'autoritat va sospitar tot d'una que podia tractar-se d'un cas típic "de este tipo de enterramientos y otros análogos, que son muy frecuentes en Palma para criaturas abortadas". Al final tot s'aclarí i no passà res, però la narració del diari permet de deduir que els avortaments eren bastant habituals en aquell temps, i que a l'hora de desprendre's del fetus mort no hi havia gaires manies.

Assassinats de nounats

Els 30 casos d'assassinats de nounats, detectats a la premsa il·lenca entre el 1895 i el 1899, són un passeig per l'horror. La forma de matar-los eren sempre les mateixes: ofegats o colpejats al cap. On hi havia molta més varietat era en la manera de fer desaparèixer el cosset. Per exemple, llançar-lo a mar dins d'un sac fermat amb una pedra; tirar-lo en un pou; amagar-lo dins un tronc buit –normalment d'olivera–; emparedar-lo a la pròpia casa –hi ha un cas eivissenc especialment salvatge: un pare va prenyar la seva filla i, en néixer, el nin de uè va ser enterrat encara viu sota el terra de la cuina–; enterrar-lo al camp; i, entre més –es repeteix bastant–, deixar-lo dins un bolic a la porta d'una església, quasi sempre acompanyat d'una estampeta d'algun sant, segurament com una mena de voluntat que el cadàver fos enterrat catòlicament.

Medea (1838), d'Eugène Delacroix. Oli sobre llenç. Museu del Louvre, París. La fètil·lera Medea, segons la mitologia clàssica, va matar els seus fills Feres i Mèrmer per a venjar-se de Jàson, el seu espòs.

els excessos del carnaval, i que evidentment s'han de relacionar amb el pecat de la carn, les seus de culte catòlic s'omplien de gent implorant el perdó pels pecats comesos. Aquesta pràctica era tan multitudinària que fins i tot la premsa de més tirada i més moderada –com *La Almudaina* i *La Última Hora*– la criticava, “porque no es más que la contricción hipócrita de quien va a buscar paz para su espíritu con nula intención de no volver a pecar en la próxima ocasión”.

Avortament, assassinats de nins de uè i nins il·legítims. La prova més dramàtica del sexe fora dels marges legalment i socialment acceptats eren els avortaments, els assassinats de nounats i l'existència d'allò que la llei en deia *nins il·legítims*, és a dir, nascuts fora del matrimoni.

Segons una estadística publicada el 12 de febrer del 1899 per la *Revista Balear de Ciencias Médicas*, el 1897 havien nascut a les Balears un 2,69% de *nins il·legítims*. Per illes, a Formentera foren el 2,36%, a Eivissa el 3,21%, a Menorca el 2,26% i a Mallorca l'1,92%. Tot i no ser pas minso, relativament, el percentatge d'aquests nins, es pot entendre que n'hi devia haver realment més. Perquè en una societat que reprova tant el sexe fins al punt que als nins nascuts fora del matrimoni els atribuïen el qualificatiu legal d'*il·legítims*, tota mare devia voler amagar com fos el fruit del pecat i dissimular l'origen del seu embaràs.

Quan no hi havia manera de dissimular res, l'avortament era l'única i desesperada solució. Una pràctica punible legalment, equiparable a l'assassinat. Potser per això no n'hi ha referències de premsa. A la relació estadística de sepultures de Palma de l'any 1894, hi consten 82 enterraments de fetus sobre un total de 1.246 persones mortes. Només eren els fetus morts de forma diguem-ne legal, però n'hi havia molts més, els fruits dels avortaments clandestins, que s'enterraven a les fosses comunes sense manies ni control (vegeu quadre 1).

La conseqüència més dramàtica del sexe amb resultat d'embaràs es produïa quan la desesperació de la mare o la família duïen a l'assassinat del nounat per mirar d'evitar l'oprobri social que

queia sobre una mare fadrina. Entre els anys 1896 i 1898 se n'han trobats a la premsa balear 30 casos, dels quals només en 6 les diligències judicials es resolgueren amb les detencions dels homicides. Les tres desenes de casos són, naturalment, els pocs en què hi hagué delació o es va trobar el cosset del nin mort. Per tant, hom es pot imaginar que n'hi havia bastants més. Colpeix especialment de pensar en la desesperació de les mares que mataven els fills acabats de néixer (vegeu quadre 2), que ens permet d'entendre fins a quin punt era opressiva la moral en aquella societat tan hipòcrita.

Amors prohibits i homosexualitat. Qualsevol relació sexual fora del matrimoni era il·legal. Era allò que la premsa en deia *amors prohibits*. Per tant, una parella que fos vista en *acaramel·lada posició* a la via pública podia ser detinguda per la policia. Més ben dit: detenien les dones, no pas els homes. *La Última Hora* del 2 de març del 1897 conta com dues parelles solien trobar-se en un carrer per a pujar després a un pis i abandonar-se a la passió. Alertada per un piadós veïnat, la policia munta un operatiu i deté les quatre persones: “Siendo sorprendidas las dos parejas en dulce y amoroso coloquio [...],

la policia citó a las dos hembras, que por cierto son del ramo de las domésticas [és a dir, criades] para comparecer esta mañana en Alcaldía.” La pena habitual era, a més de l'oprobri social, una multa i dos o tres dies de presó.

Els *amors prohibits* que aixecaven més morbositat popular eren els que es produïen entre un capellà i una feligresa. Un dels casos més sonats va ocórrer el 1898, quan el mes de març el bisbat de Mallorca posa en coneixement de la policia que el rector de la parròquia de Sencelles ha fugit acompanyat d'una al·lota. L'endemà la policia troba la jove, segons conta *La Unión Republicana* el dia 24, “en una casa *non sancta* [és a dir, un bordell] [...]. El místico personaje se la llevó de la casa paterna y después de... bien aconsejarla la abandonó en la indicada casa”. Un altre cas molt comentat va passar a Santa Margalida, però la rebel·lió dels feligresos, que s'havien adonat de l'*amor prohibit*, va impedir la fuga del capellà, de manera que la Guàrdia Civil hi hagué d'enviar un nombrós grup d'agents per a evitar que els veïnats el linxessin.

Si fruit de l'*amor prohibit* la dona quedava embarassada, el suïcidi a vegades era l'únic remei que trobava per a sortir de la terrible situació. És el cas d'una al·lota de 21 anys de Felanitx que “se ha quitado la vida, al parecer por estar en estado interesante”, deia *La Última Hora* el febrer del 1897. El fet més sorprenent, o no tant, és que el diari no expressava cap sorpresa, com si aquella desesperada reacció fos la més normal del món.

Però per *amor prohibit* com cap, el dels homosexuals. Es considerava un vici tan contranatural que era senzillament inimaginable. Però existia, és clar, com ho demostra que la llei preveia que qui fos agafat en tal situació podia ser condemnat a un bon grapat d'anys de presó i multes fins a 125 pessetes (una enormitat: el sou de la majoria dels treballadors oscil·lava entre 0,5 pessetes i 1 pesseta el dia). A la premsa, els homosexuals –si és que els esmenten–, hi són anomenats amb l'eufemisme *estetes*. A la tardor del 1898 la societat mallorquina i balear rep un cop molt fort quan es publica que el governador civil de Cadis, el mallorquí Pasqual Ribot, havia creat una cartilla per a cada homosexual d'aquella ciutat, a l'estil

Abusos i violacions perdonades

En un ambient social tan repressiu cap al sexe, no pot estranyar que sovintejassin atacs sexuals que anaven des de la simple escopofília fins a les violacions. Les revistes i diaris catòlics no volien reconèixer aquesta realitat, tot i que de la lectura de la resta de premsa es dedueix que eren fets habituals.

Les platges tenien zones delimitades segons el sexe. Les de les dones eren objectiu d'allò que la premsa en diu “quidames”, és a dir, escopòfils o *voyeurs*. “Poca es la vigilancia que se observa en la playa de el Jonquet [a Palma], donde es imposible bañarse las mujeres dada la multitud de curiosos que acuden a aquel sitio”, denunciava *La Última Hora* el 16 d'agost del 1895. El mateix diari, dos anys més tard, es referia a Porto Cristo (Manacor) com “un foco infeccioso de inmoralidad” per la presència en massa d'homes que, fins i tot amb binocles, es dedicaven a “tomar el perfil a las bañistas” i, alguns, també cometien “actos deshonestos ante ellas”. Precisament això de masturbar-se mirant dones –no tan sols a la platja, sinó pertot arreu– era una pràctica d'allò més comuna. La premsa refereix multitud de casos d'homes que es tocaven libidinosament mirant dones pageses fent feina –i això que se solien vestir tapades totalment–, mirant nines sortint de les escoles i, fins i tot, mirant les feligreses quan sortien de missa: “En la iglesia de San Jaime hay uno que pidiendo limosna cuando se le acercan mujeres [...] comete actos contra la moral”, denunciava *La Última Hora* el 7 de març del 1897. Totes aquestes pràctiques eren poc perseguides –o gens– per l'autoritat. A tot estirar, si la policia detenia *in fraganti* algú li posava una multa, i tornem-hi que no ha estat res.

Més dura era la llei amb les violacions. Però el problema és que la llei mateix en preveia l'incompliment legal. Els delictes sexuals eren sotmesos a la possibilitat del perdó per part de la víctima, amb la qual cosa s'extingia el delicte. És curiós de comprovar que a la relació de reclusos de la presó provincial de l'any 1896 només hi ha un condemnat per violació i dos per corrupció de menors. Tanmateix, llegint la premsa dels anys anteriors en surten més casos. Com es pot explicar aquesta diferència? Doncs ens en dóna la resposta *La Última Hora* el 20 de juliol del 1897 quan conta que “una expósita menor de edad” havia estat violada tres vegades pel mateix home; la policia el detingué, va ser jutjat posteriorment –sense haver estat a la presó preventivament– i condemnat a dotze anys de presó... Però la menor el va perdonar. Absolt. Així acabaven normalment els delictes sexuals, perquè es cometien quasi sempre sobre al·lotes de modesta condició econòmica, sense estudis i que, òbviament, eren fàcils de comprar o de pressionar perquè perdonassin.

Erotisme i pornografia

El tràfic d'imatges sexuals impreses era tan intens que la jerarquia catòlica brama contínuament perquè les autoritats civils l'impedesquin. Val a dir que, a desgrat d'uns quants intents, l'objectiu no va ser assolit mai.

El setembre del 1896 el governador civil de les Balears envia una circular a tots els batlles de les Illes en què, segons que reproduïx *El Isleño* el 26 d'aquell mes, insta “a reprimir los ataques a la moral y a la decencia pública

que en impresos, grabados y de otras maneras se extiende de cada día más, y casi llegan en las grandes poblaciones a tener fueros de costumbre a despecho de [...] las leyes, por obra de un repugnante mercantilismo”. Mig any més tard, la mateixa autoritat insisteix els batlles en la necessitat de “reprimir faltas y delitos contra la moral y decencia pública cometidos por escritos, folletos, grabados, libros, fotografías y objetos de varias clases ofensivos al pudor y a las buenas costumbres”. Pel termini transcorregut és clar que l'èxit d'aquestes peticions formals era més que discutible. No era un fenomen estrictament balear, com és fàcil d'imaginar. Entre el 1895 i el 1897, la jerarquia ca-

Una de les il·lustracions de la novel·la eròtica *Gamiani ou deux nuits d'excès*, de l'escriptor francès Alfred de Musset, publicada a Brussel·les el 1833.

de les que feien servir les prostitutes. L'escàndol és tan enorme a les Illes que la premsa clama contra “la vergüenza e indignidad”. Ribot es va trobar obligat a dimitir, però ni així no es calmava l'ànsia de venjança. *La Unión Republicana* escrivia el 24 d'octubre d'aquell any: “¿Créese bastante dejar cesante a un

individuo que se atreve a reglamentar a los estetas, para hacer comercio con tan detestable y asqueroso vicio?”

La prostitució. En una societat tancada sempre hi ha tubs d'escapament. Per a tot. Si el tancament es pretén amb el sexe, la sortida és la prostitució. Ofi-

cialment, l'exercici del comerç sexual era legal, però sempre delimitat a zones molt determinades que la premsa en deia “el barrio del vicio”, per al cas de Palma. A les Balears, en teoria, només n'hi havia un, d'aquests barris. A la pràctica, però, n'hi havia molts més. Les notes de premsa ens parlen de pros-

tòlica espanyola s'adreça insistentment al govern de l'estat perquè actuï contra "la ola de indecencia e inmoralidad". Finalment, el 1897 el Tribunal Suprem va ordenar a tots els governadors civils que "extremen el celo en la represión" d'aquest tràfic.

A les Balears la pressió catòlica sobre les autoritats civils va *in crescendo* entre el 1895 i el 1898. Una circular del bisbat de Mallorca, a principi de maig del 1897, es queixa del tràfic "escandaloso de imágenes que excitan las más ruines y funestas pasiones", ahora que lamenta que "los adelantos y descubrimientos científicos [...] como la fotografía (...) sirvan para corromper las costumbres". Després d'aquesta

queixa, la premsa catòlica balear es llança a allò que *El Ancora* reconeix ufanament el dia 11 de maig com "una formidable cruzada contra los que, con escándalo de la moral, exponen ese cebo llamativo con el perverso y criminal intento de ofender los sentimientos de los católicos y con el fin peor y más lamentable todavía como es el de propagar obscenidades [...] por medio de la fotografías, láminas indecentes y literatura corruptora". El governador ordenà a la policia que fes batudes per a localitzar tanta perversió, i en efecte decomissà moltes fotos i làmines, però al cap de pocs mesos tot tornà a la normalitat en el consum d'unes imatges tan suggeridores.

tíbuls a cada capital insular, i també a molts de pobles.

Al barri del vici palmèsà les dones prostituïdes hi exercien i hi vivien. Legalment, no podien sortir de la zona restringida. No obstant això, com és de bon imaginar, la previsió legal no es complia, amb la qual cosa els decents ciutadans s'escandalitzaven de veure pels carrers les que la premsa anomenava "horizontales", "palomas", "non sanctas", "libertinas", "jamonas toleradas", "damiselas de la noche", "niñas alegres", "mujeres de mal vivir", entre més molts més imaginatius eufemismes. El diari *La Almudaina* expressa el 13 de setembre del 1895 que "sería necesario que la policía pusiera coto a las demasías que vienen cometiendo algunas jóvenes de mal vivir paseándose a todas horas del día por la calles de más tránsito". Queixes com aquesta es repeteixen contínuament. La policia en feia poc cabal, però de tant en tant detenia alguna prostituta perquè s'havia passejat per allà on teòricament no podia fer-ho: "Una mujer de vida aireada fue encerrada en Capuchinos [la presó] porque, contravinendo las órdenes, se proponía ir a cenar en una fonda" fora del barri del vici, deia *La Última Hora* el 8 de novembre del 1895.

Malgrat els esforços –que no eren gaire intensos, tot s'ha de dir– de la policia, hi havia prostitutes pertot. No solament per a anar a passejar o a comprar o a dinar o sopar, sinó, molt més sovint, per a captar clientela. Allà on podien exercien professionalment, *in situ*. Cosa que, com és fàcil de suposar, aixecava sonades crítiques dels veïnats que es trobaven alguna professional exercint al carrer. "Cometen actos de tal naturaleza

que horrorizan a los vecinos hasta el punto de verse privados de asomarse al balcón o salir a la calle", deia *La Última Hora* el 14 d'agost del 1895.

La prostitució s'exercia pertot perquè, entre més coses, hi havia moltes dones que s'hi dedicaven. Segons el reglament municipal de Palma, cada prostituta havia de tenir una cartilla per exercir. De la relació publicada el 1898 sobre les tipologies de professionals –"amas de casa de huéspedes, de tapadillo y de compromiso", "mujeres con domicilio individual", entre més–, es desprèn que, almenys, hi havia mig miler de prostitutes legals a Palma. Sobre una població d'unes 60.000 persones. Però és que, a més, n'hi havia moltes més que les legals. I, per torna, a Palma hi havia les il·legals, entre les quals nines que eren venudes pels pares a les *madames* perquè les prostituïssin.

"Ayer por la tarde fueron severamente amonestadas por la policía dos muchachas de unos 12 años que frecuentaban una casa non sancta", deia *La Almudaina* el 7 de juliol del 1896. Amonestades. Res més. Ni detenció ni tan sols multa a la propietària de la casa, ni als pares –que no cercà ningú– ni res. De notícies com aquesta no n'hi ha ni una, ni deu, ni cinquanta, sinó moltes més a tota la premsa balear consultada (entre el 1895 i el 1899). Era un fet habitual. Els pares desesperats per la misèria, i sense escrúpols, venien les nines –n'hem trobat referències de nines de deu anys– als prostíbuls, i si la policia les hi "trobava", la cosa s'enllestia amb una amonestació. Només excepcionalment arrestaven la dona proxeneta durant dos dies a la presó i li posaven una multa no gaire alta.

El negoci de la prostitució era enorme, atesa la gran quantitat de clients que hi havia, i, com sempre i pertot, els grans negocis atreuen la corrupció. La premsa més crítica amb el poder en dóna prou referències. El periòdic *El Convencional* deia el 12 de novembre del 1898 que un caporal de la policia, anomenat Nadal, que era l'encarregat de controlar la prostitució legal a Palma, es quedava amb quasi la meitat dels doblers que recaptava per les cartilles. En realitat, era una quantitat tan elevada –unes 350 pessetes cada mes, el sou d'un any de la majoria de treballadors– que no és possible que se'ls quedàs ell tot sol. Eren els doblers que servien per a untar més amunt. I aquests de més amunt també solien ser clients: "Las meretrices cuentan con parroquianos influyentes que les aseguran el libre y tranquilo ejercicio de su industria", assegurava *La Unión Republicana* el 13 de setembre del 1898. La corrupció era tan estesa i intensa que el mateix diari contava, el 2 de novembre del 1898, que un "colegio de señoritas" situat a la cèntrica costa de la Pols era, en realitat, un enorme prostíbul propietat d'una "gorda paloma" que tenia com a "compañero non sancto" un "importante hombre público".

El sexe, en fi, es vivia a final del XIX a les Balears i pertot com sempre s'ha viscut. Intensament, qui podia fer-ho, i, en alguns casos, comprant-lo. Tanmateix, fruit de la hipocresia social envers una forma tan natural de relació entre cossos, tenia funestes conseqüències i la corrupció manava a la prostitució generalitzada, fins al punt de ser habitual la terrible venda de nines per a exercir-la.

Miquel Payeras